

РОЛЬ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ У МОРАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ ДИТИНИ

У статті аналізується можливість використання мультиплікаційної продукції у моральному розвитку дитини. Визначається специфіка мультиплікації як одного із чинників формування моральних якостей маленьких глядачів. Висвітлюється механізм застосування елементів мультиплікації з метою формування у дітей моральних норм і якостей.

Ключові слова: мультиплікація, мультфільм, аудіовізуальна інформація, моральні норми та цінності.

Постановка проблеми. Сьогодні дитина більшість вільного часу проводить за комп'ютером, переглядом телепередач, зокрема мультфільмів. На жаль, у сучасних умовах перегляд мультиплікаційних продуктів зазвичай має суто розважальний характер. Окрім цього, дорослі часто використовують мультфільм як засіб маніпуляції дитиною: відволікти її («щоб не заважала») або ж як «приз», який дитина отримає за хорошу поведінку тощо.

Сприйняття дитиною навколишнього світу недосконале, тому вона ще не може самостійно осмислити і вичерпно усвідомити трансльований сюжет, а також ті почуття та емоції, які виникають у неї під час перегляду. Відсутність дорослого як посередника у тлумаченні змісту мультфільму спричиняє хаотичне сприйняття символів та образів, які передаються. Відбувається сліпе копіювання поведінки та висловлювань мультиплікаційних персонажів без розуміння сутності та значення сприйнятої інформації. Як результат, засвоєння трансльованих смислів значно ускладнюється, а подекуди і деформується.

Таким чином, внаслідок високої сприйнятливості дитини до аудіовізуальної інформації, яку передає мультфільм, а також відсутності життєвого досвіду та критичного сприйняття навколишньої дійсності, діти легко засвоюють пропоновану з екрану модель поведінки [2]. На жаль, в умовах стихійної і некерованої дорослими взаємодії дитини з сучасним медіасередовищем нівелюється розвивальний вплив мультиплікації на моральний розвиток дитини.

Психолого-педагогічні засади морального розвитку дитини висвітлено у дослідженнях І. Д. Беха, О. В. Киричука, С. Д. Максименка, В. С. Мухіної, Р. В. Павелківа, Л. Л. Хоружої та ін. Особливості впливу масмедіа взагалі і мультиплікації зокрема на особистість дитини вивчали О. В. Козачок, Л. Г. Козирева, А. О. Немирич, О. В. Петрунько, Л. Л. Тимофєєва та ін.

Сьогодні науковці все більше схиляються до думки, що вплив сучасного мультиплікаційного медіа часто є некоректним і навіть загрозливим для повноцінного розвитку підростаючого покоління. Враховуючи інтереси та потреби аудиторії, а також використовуючи різноманітні художні засоби, мультиплікатори пропонують такий медіа-продукт, який не містить моральної інстанції. Цей продукт часто далекий від моральних реалій, тому що побудований на фантазіях та ілюзіях людини. У такий спосіб мультиплікаційний продукт створює спотворену картину моральної реальності.

Незважаючи на поширеність у науковій літературі праць із питань морального розвитку і становлення особистості у дитячому віці, увагу дослідників оминає такий вагомий чинник морального розвитку дитини, як мультиплікаційна продукція.

Мета статті полягає у визначенні психологічних особливостей мультиплікаційної продукції як чинника морального розвитку та виховання дитини.

Виклад основного матеріалу. Мультиплікація як жанр кіномистецтва, призначений, на наш погляд, саме для наймолодшої глядацької аудиторії, містить значний потенціал впливу на особистість дитини. Ключовою ознакою, яка визначає чільне місце мультфільмів у процесі особистісного зростання та психічного розвитку дитини, є доступний для неї тип подачі матеріалу — зоровий канал сприйняття, який є провідним у цьому віці. Зорові образи є найвиразнішими та наочними для маленького глядача, тому їх сприйняття та засвоєння відбувається найповніше та найпродуктивніше.

Образне сприйняття, як відомо, є провідним механізмом, що регулює засвоєння дитиною інформації з навколишнього світу. На основі сприйнятої інформації у дитини формується і розвивається модель або картина навколишнього світу. Важливою складовою цієї моделі є моральні норми і цінності, які малюк починає засвоювати ще з раннього віку.

Мультиплікаційна продукція завдяки наявності образної передачі сюжету є дієвим засобом формування у дитини картини навколишнього світу, на основі чого будується орієнтовна модель поведінки у соціумі. Мультиплікаційні персонажі здатні втілювати ті чи інші моральні якості та відображати відповідні моральні орієнтири, а дитина здатна сприймати їх через зовнішність та певні дії героїв.

Формуючи первинні уявлення дитини про основні моральні категорії — добро і зло, мультиплікація створює у її свідомості еталони хорошої і поганої поведінки. Саме тому персонажі у мультфільмах зазвичай наділені або виключно позитивними, або переважно негативними

якостями, уособлюючи в собі відповідний образ і стиль поведінки. Це полегшує орієнтацію дитини у складному розмаїтті емоційних виявів, які й стимулюють засвоєння пропонованих моделей поведінки. При цьому перехід казкового героя з категорії «негативних» у категорію «позитивних» (а не навпаки!) здійснюється шляхом акцентування уваги на мотиваційній складовій такого вчинку: в результаті певного ланцюга подій мультиплікаційний герой усвідомлює, що бути хорошим краще, приємніше та корисніше, аніж поганим, жалкує про скоєний негативний вчинок. Перехід у категорію «позитивних героїв» обов'язково закріплюється хорошим вчинком, що підкреслюється вже у самій сюжетній побудові мультфільму.

Дихотомія «добро—зло» якнайкраще виражає полюсність окреслених понять, дозволяючи дитині оцінити та прийняти різницю між ними, усвідомити суть протилежності, опинитися у ситуації вибору. Саме ситуація, у якій дитина робить той чи інший моральний вибір, спонукає її через аналіз та оцінку приймати одну із запропонованих моделей поведінки. Такою структурною побудовою характеризується мультиплікаційний фільм, спрямований на моральний розвиток глядача та формування у нього певних моральних якостей — вірності, дружелюбності, чесності, ввічливості, доброти, мужності тощо.

При цьому дитині слід роз'яснювати сутність та моральний зміст побаченого. Це відбувається шляхом виявлення причин та наслідків вчинків, здійснених героями, а також очевидних переваг, які має «позитивний» герой на противагу героєві негативному.

Звісно, пропонований підхід передбачає пряме нав'язування дитині готових еталонів поведінки — «бути хорошим». Однак ми вважаємо, що саме такий підхід — єдино можливий у вихованні її моральних якостей, особливо у дошкільному віці. Якщо дитину не підводить до конкретного результату, а залишати її в ситуації невизначеності (мовляв, сам вирішуй, яким ти хочеш бути — хорошим чи поганим), то малюк виявиться не в змозі здійснити цей вибір через відсутність життєвого досвіду.

Практика спілкування з дітьми свідчить, що іноді вони симпатизують і відверто негативним персонажам (наприклад, Вовк з мультфільму «Ну, постривай!»). Дитина акцентує увагу на інших його якостях (сміливість, енергійність, імпульсивність тощо), попутно приймаючи і негативні аспекти його дій (ображення і лякання слабкішого, плюндрування докільця, зневажання прийнятих у суспільстві норм і правил тощо). Невтручання у процес здійснення дитиною морального вибору у цьому випадку може призвести до помилкового розуміння нею еталонів хорошої і поганої поведінки (можливо, бути хорошим означає бути

таким же яскравим та динамічним, як Вовк, а не боягузливим і лякливим Зайцем).

При перегляді мультфільму дитина опосередковано взаємодіє з улюбленими героями, порівнюючи себе з ними. Це порівняння допомагає їй позитивно сприймати себе, сприяє формуванню адекватної самооцінки, яка, як відомо, складається саме через засвоєння дитиною оцінок оточуючих.

Через мультиплікаційний образ дитині легше впоратися з деякими своїми страхами і труднощами. Цю властивість мультиплікаційного жанру можна використовувати у роботі щодо формування моральних якостей дитини. Малюк ще не здатний до самоаналізу, йому набагато легше наділити мультиплікаційного персонажа тими рисами, які він хотів би відкоригувати або якими хотів би володіти, і на основі цього уявлення визначити і засвоїти прийнятну для себе модель і стиль поведінки. Під час роботи з дитиною цим варто користуватися: умовно наділяти її улюблених мультиплікаційних персонажів тими чи іншими позитивними рисами і пропонувати їй повторювати або імітувати їхні дії.

Реалізація окресленого механізму можлива завдяки унікальним особливостям впливу на дитину мультиплікації. Своєрідне емоційне поле, що виникає у дитини в результаті перегляду мультиплікаційних фільмів, є сприятливим для психолого-педагогічного впливу на моральний розвиток маленького глядача. Це можливо завдяки розумінню дитиною художньої мови мультиплікації, її сприйнятливості до пропонуванних аудіовізуальних образів [5, 31].

Загалом розвивальні та виховні можливості мультиплікації щодо її впливу на маленького глядача реалізуються завдяки психологічному механізму навіювання. Навіювання — це вплив на людину з метою створення у неї певного стану або спонукання певних дій, що розраховані на недостатньо усвідомлюване та некритичне сприймання [3, 205]. Навіювання є одним із провідних механізмів впливу на дитячу психіку, який базується на психологічних особливостях віку, і є найбільш уживаним, зокрема і в родинному вихованні. Сформовані у дитячому віці стереотипи і модель поведінки чинять беззаперечний вплив на подальший розвиток особистості дитини, і скоригувати ці стереотипи зазвичай неможливо. Тому дорослим, які спілкуються із дитиною, важливо дбати про відносну «чистоту» та «правильність» навколишніх впливів, у тому числі й тих, які спричиняє мультиплікаційних продукт.

Як ми вже зазначали, однією із головних умов успішності морального виховання дитини засобами мультиплікації є постійне обговорення змісту та окремих сцен переглянутих мультфільмів; через від-

творення послідовності подій у маленького глядача складається більш цілісна картина побаченого. Розглядаючи аспекти морального виховання, педагогу варто акцентувати увагу дитини на таких складових, як зовнішність персонажів, їхнє ставлення до об'єктів навколишнього світу, а також реагування інших героїв на поведінку та дії одного з них. Окрім цього, за цими ознаками педагогові варто також обирати той мультиплікаційний продукт, за яким він у подальшому буде працювати з дітьми. Тож розглянемо психолого-педагогічні вимоги, які висувуються до мультиплікаційного продукту, спрямованого на моральний розвиток дитини.

1. Зовнішній вигляд героїв має особливе значення. В. С. Мухіна зазначає, що позитивні персонажі повинні бути симпатичними і навіть красивими, в той час як негативні — навпаки [4, 244]. У разі, якщо всі персонажі є страхітливими, потворними і страшними, незалежно від їх ролі, у дитини відсутні чіткі орієнтири для оцінки їхніх вчинків.

2. Ставлення до об'єктів навколишнього світу, зокрема до людей, тварин, рослин, також визначає моральну спрямованість мультиплікаційного героя. Необхідно, щоб у мультфільмі домінували сцени шанобливого ставлення до оточення; епізоди недбалої чи негідної поведінки героїв повинні осуджуватися вже у самому мультфільмі. Окрім цього, у дитини повинно формуватися особливе ставлення до слабкості, безпомічності, старості.

3. Поведінка героїв мультфільму та реагування на неї інших героїв визначає фундаментальні засади моральної спрямованості формувального потенціалу мультфільму. Головний принцип полягає у наступному: правильна поведінка заохочується, а негідна — навпаки, засуджується. Персонажа, який порушує загальноприйняті правила, карають, ставлять у куток, підкреслюють, що так не можна вчиняти. Якщо це правило не дотримано, зазначає О. В. Козачок, у маленького глядача закріплюється уявлення про допустимість девіантних форм поведінки, знімаються табу, розмиваються межі хорошого і поганого вчинку, допустимої і недопустимої поведінки [1].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Мультфільм як жанр кіномистецтва, насамперед призначений для дитячої глядацької аудиторії, містить значний розвивальний потенціал впливу на особистість дитини. Зокрема, потужний вплив мультиплікації спрямовується на розвиток моральних норм та цінностей маленького глядача. Якість та спрямованість цього впливу безпосередньо залежать від того мультиплікаційного продукту, який «споживає» дитина. Ставлячи за мету формування цілісної гармонійної особистості, що має міцні світоглядні та моральні орієнтири, слід ретельно контролювати мультиплікаційні впо-

добання малюка, створюючи сприятливе середовище для становлення високоморальної особистості.

Подальші наукові розвідки доцільно пов'язати з аналізом впливу на особистість дитини ключової складової мультиплікаційної продукції – мультиплікаційних образів, які визначають характер сприйняття дитиною мультфільму.

ДЖЕРЕЛА:

1. Козачек О. В. Мультфильмы: их влияние на психику ребёнка [Электронный ресурс] / Ольга Валерьевна Козачек // Здоровье и экология. – 03 апреля 2007 г. – Режим доступа : <http://www.volgograd.ru/theme/info/zozh/95911.pub>
2. Козырева Л. Г. О социально-психологических особенностях детской киноаудитории / Л. Г. Козырева // Юный зритель. Проблемы социологии кино. – М. : Искусство, 1981. – 71 с.
3. Лазарев М. О. Основи педагогічної творчості: навч. посіб. [для пед. ін-тів] / М. О. Лазарев. – Суми : ВВП «Мрія»-ЛТД, 1995. – 212 с.
4. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: учеб. [для студ. вузов] / Валерия Сергеевна Мухина. – 4-е изд., стереотип. – М. : Издательский центр «Академия», 1999. – 456 с.
5. Немирич А. А. Роль мультипликационного кино в решении задачи формирования медиаграмотности детей дошкольного возраста / Анастасия Алексеевна Немирич // Дистанционное и виртуальное обучение. – 2011. – № 10. – С. 31–38.

В статье анализируется возможность использования мультипликационной продукции в моральном развитии ребенка. Определяется специфика мультипликации как одного из факторов формирования моральных качеств маленьких зрителей. Освещается механизм применения элементов мультипликации с целью формирования у детей моральных норм и качеств.

Ключевые слова: мультипликация, мультфильм, аудиовизуальная информация, моральные нормы и ценности.

In the article possibility of the use of the animated products is analyzed in moral development of child. The specific of making of animated cartoon is determined as one of factors of forming of moral internals of little audience. The mechanism of application of elements of making of animated cartoon is illuminated with the aim of forming for the children of moral norms and internals.

Key words: making of animated cartoon, animated cartoon, audiovisual information, moral norms and values.